

ŽENE U ŠUMARSTVU U BOSNI I HERCEGOVINI

WOMEN IN FORESTRY IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Amina MAŠIĆ¹

SAŽETAK

U većini europskih zemalja ne postoje pouzdana saznanja o zastupljenosti i ulozi žena u šumarstvu. Lewis (2005) navodi da su u SAD-u, u šumarstvu 1981. godine u tehničkom radu zaposleno 17,5%, a u administraciji 31,8%, 1991. godine je zaposleno u tehničkom sektoru 33,5%, a u administraciji 32,7%. Na Univerzitetu u Sarajevu prva žena stekla je diplomu inženjera šumarstva 1955. godine, iduće godine dvije žene, a 1957. pet žena. Anketno istraživanje provedeno je u cilju utvrđivanja zastupljenosti žena u šumarstvu, kao i pokušaja razumijevanja osnovnih razloga odabira ove profesije, s ciljem eventualnih poboljšanja uvjeta ili motiviranja novih generacija žena u šumarstvu. Uzorak je činilo 78 ispitanica, koje su uposlenice poduzeća: "Bosanskohercegovačke šume" Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Srednjobosanske šume d.o.o. Donji Vakuf, Unsko – sanske šume d.o.o. Bosanska Krupa, Zeničko - dobojske šume d.o.o. Zavidovići, KJP „Sarajevo-šume d.o.o. Sarajevo, JPŠ ” Šume Republike Srpske” a.d. Sokolac. Stalno zaposlenih žena sa diplomom Šumarskog fakulteta u Federaciji je 83, a u Republici Srpskoj 151. Samo u Šumama SBK rade žene sa SSS-III stupnja šumarske struke, što ukazuje da ne postoji interes za obavljanje takvog posla. Tijekom studije anketirano je ukupno 78 žena zaposlenih u šumarstvu, od čega je 19 završilo poljoprivrednu ili šumarsku školu, što čini ¼ u odnosu na žene koje su završile druge srednje škole. To ukazuje da je šumarstvo kao struka privlačnije ženama koje su završile druge srednje škole npr. umjetničke škole ili druge tehničke škole. Od 1981.godine šumarstvo postaje interesantnije ženama, od 522 diplomanta, 142 su žene. U Federaciji devet žena se nalazi na rukovodećim pozicijama, a u Republici Srpskoj 21.

KLJUČNE RIJEČI: žene, šumarstvo, motivacija, privreda, obrazovanje

UVOD INTRODUCTION

BiH je jedna od šumovitih zemalja u Evropi. Ekeberg (1998) navodi da u skandinavskim zemljama trećinu privatnih šuma posjeduju žene. Avdibegović et al. (2010) navode da raspodjela šumovlasnika po spolu je uvjerljivo na muškoj strani u BiH i Srbiji, uz izuzetak Hrvatske gdje na žene otpada jedna četvrtina šumoposjednika. Uglavnom se radi o starijem stanovništvu (oko 40 % šumoposjednika u sve tri zemlje starije je od 57 godina, a samo 10 % mlađe od 36 godina). Utizka et al. (2004) utvrdili su da žene imaju manje obrazovanje u sferi šumarstva od muškaraca i da su manje aktivne u upravljanju, te da mlađe žene sa visokim stupnjem

formalnog obrazovanja imale pozitivan stav prema očuvanju šuma. U Finskoj od ukupnog broja studenata, šumarstvo studira 35% studentica, a u Švedskoj 14% (Idžojtić & Ivanović, 2002). Lewis (2005) navodi da su u SAD-u, u šumarstvu 1981. godine u tehničkom radu zaposleno 17,5%, a u administraciji 31,8%, 1991. godine je zaposleno u tehničkom sektoru 33,5%, a u administraciji 32,7%. U BiH u posljednjih dvadeset godina nije bilo istraživanja koja su se izravno bavila ovim pitanjem. Cilj istraživanja je utvrditi zastupljenost žena u šumarstvu u Bosni i Hercegovini i istražiti što motivira žene u izboru šumarstva za ovu profesiju. Ovo istraživanje daje osvrt na zastupljenost i motivaciju od 1955. do danas.

¹ Amina Mašić, studentica, Šumarski fakultet Sarajevo, studentica, Dozin sokak br. 9 Kladanj, 75 280, BiH, amina.masic98@gmail.com

Razvoj Šumarskih fakulteta u BiH – *Development Faculty of Forestry at BiH*

Obrazovanje u poljoprivredi početkom 20. vijeka je bilo poprilično otežano zbog niske stope pismenosti lokalnog stanovništva, ujedno zbog Drugog svjetskog rata. Prvi stručni kadar dolazi nakon drugog svjetskog rata, te ova oblast doživljava ekspanziju 60-ih i 70-ih godina prošloga stoljeća.

Nastanak šumarske škole u Sarajevu vezan je za period Austro-Ugarske uprave u Bosni i Hercegovini, kada je 1889. godine u Sarajevu osnovana Srednja tehnička škola sa dva odsjeka: šumarski i građevinski. Od 1908. šumarski odsjek prerasta u Šumarsku školu koja radi do 1922. Godine, kada se odvojila od građevinske škole tj. Kada je reorganizirana (Pejanović, 1953).

Pejanović navodi da je u periodu između Prvog i Drugog svjetskog rata poljoprivreda bila najrazvijenija djelatnost u ruralnim područjima te su se u skladu s potrebama stanovništva otvarale mnoge škole za osposobljavanje kadrova u tom području. Ogroman potencijal drvne industrije i razvoj šumarstva znatno je doprinijelo osnivanju Šumarskog fakulteta u Sarajevu, Bihaću i Banja Luci. U BiH egzistiraju tri šumarska fakulteta, u Sarajevu, Banja Luci i Bihaću.

Pejanović (1953.) navodi Poljoprivredno – šumarski fakultet u Sarajevu, kao zaseban fakultet Univerziteta u Beogradu osnovan je 1939./1940. godine. Ovaj fakultet organiziran je prema Uredbi Poljoprivredno – šumarskog fakulteta u Beogradu. Nastava na ovom fakultetu počela je 1940.-1941. akademske godine zimskim semestrom i to samo prvi semestar zbog ratnih dejstava. Šumarski fakultet u Sarajevu je ponovo počeo s radom 1949. djeluje do danas u dva smjera: Šumarstvo i Hortikultura. Izmjenama Zakona o Univerzitetu u Sarajevu 1958. godine osnovani su Poljoprivredni i Šumarski fakultet u Sarajevu kao samostalne članice Univerziteta. Prema Harčević (2018) Šumarski fakultet Univerziteta u Sarajevu tijekom 2018. godine studiralo je 59,8 % muškaraca i 40,1 % žena.

Šumarski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci osnovan je 1992. godine, a izvođenje nastave započelo je školske godine 1993./94.

Biotehnički fakultet Univerziteta u Bihaću osnovan je 1998. godine. Studij je do akademske 2005./06. godine bio organiziran na dva odsjeka: Poljoprivredni i Prehrambeni. Od akademske 2006./07. godine, Biotehnički fakultet je krenuo s implementacijom Bolonjske deklaracije i oformio na postojećim odsjecima sljedeće smjerove, Poljoprivredni odsjeci: smjer Ratarstvo-povrtlarstvo, smjer Stočarstvo, smjer Organska poljoprivreda, smjer Vočarstvo-vinogradarstvo i smjer. Šumarstvo, Prehrambeni odsjeci:

smjer Prehrambena tehnologija i smjer Zaštita okoliša, Šumarski odsjek : smjer Šumarstvo.

U odabranom uzorku studije Elkaz (2017) navodi da je u Srednjobosanskom kantonu u akademskoj godini 2011/2012. Šumarski fakultet u Sarajevu upisale dvije žene od 16 ukupno upisanih (12,5%), u 2012/2013. taj broj iznosi 1 od 6, što je 16,5%. U 2013./2014. Šumarski fakultet u Sarajevu upisalo je četiri žene od ukupno 15 upisanih (26,6%).

U 2014./2015. Šumarski fakultet u Sarajevu upisalo je veći broj žena nego muškaraca, tri žene od ukupno četiri studenta. U 2015/2016. akademskoj godini je upisalo šest žena od ukupno 24 studenta, što je (25%). Kao razlog navodi se da je šumarstvo kod nas još uvijek “djelatnost za muškarce”, a drugi razlog je to što studenti koji upisuju Šumarski fakultet uglavnom dolaze iz ruralnih i manjih sredina, a tradicija je da se više obrazuju muška djeca u odnosu na žensku.

Također, Harčević (2015.) navodi da je 2015. godine u ŠPD “Unsko - Sanske šume” d.o.o Bosanska Krupa ukupno zaposleno 24% žena i 76% muškaraca.

Materijali i metode – *Material and Methods*

Anketno istraživanje provedeno je u cilju utvrđivanja zastupljenost žena u šumarstvu te razloga odabira šumarstva kao profesije. Istraživanje je kvantitativnog i kvalitativnog tipa i provedeno je putem anketnog upitnika i intervjua. Anketa je prosljeđena na adrese 248 žena, od kojih je na anketu odgovorilo 78. Za uzorak je odabrano 6 poduzeća s najvećim brojem zaposlenih: “Bosanskohercegovačke šume” Sarajevo, Srednjobosanske šume d.o. o Donji Vakuf, Unsko – sanske šume d. o. o Bosanska Krupa, Zeničko - dobojske šume d.o.o Zavidovići, KJP „Sarajevo-šume d.o.o. Sarajevo, JPS”, Šume Republike Srpske” a .d Sokolac. i Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva. Zaposlenicama poduzeća “Bosanskohercegovačke šume” Sarajevo, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, KJP „Sarajevo-šume d.o.o. Sarajevo su anketni upitnici dostavljeni u pismenoj formi, a ostalim online anketa preko platforme Google docs. Intervjuirane su tri uspješne žene inženjerke šumarstva/ hortikulture koje su studirale u i različitim desetljećima u razdoblju od 1990.-2020. Intervjuirane su tri zaposlenice šumarskog fakulteta, s ciljem dobijanja uvida u trendove i razloge upisa na šumarski fakultet. Također korištena je metoda izravnog, pismenog i strukturiranog intervjua. Sve ispitanice su odgovarali na ista pitanja, istim slijedom i ograničenom vremenskom roku. Izvršena je analiza i šumarskih preduzeća u BiH, s ciljem utvrđivanja ukupnog broja zaposlenih. Anketno istraživanje i intervjui provedeni su od listopada 2019. do svibnja 2020., a obradu podataka, njihovu analizu i prezentaciju korišteni su standardni programski paketi Ms Office (Microsoft Excel). Od metoda korišteni su opći (statistički) i posebni (analiza i sinteza) paketi. Prvi dio anketnog upitnika sastoji

se od jednog općeg pitanja i 4 pitanja na koje su ispitanice odgovorile da li se slažu s tvrdnjama, potvrdno (da) ili ne slažu (ne). U drugom dijelu ankete izneseno je 10 tvrdnji koje su ocjenjivane prema Likertovoj ljestvici od 5 stupnjeva, gdje 1 znači "ne slažem se u potpunosti", 2 - "slažem se u zadovoljavajućoj mjeri, 3 - "osrednje slaganje, 4 - "vrlo se slažem" i 5 - "slažem se u potpunosti".

Analizirani su također i završni i master rad Elkaza S.(2017) i Harević A.(2015;2018) s ciljem dobivanja broja studenata iz Srednjobosanskog i Usko-sanskog kantona.

Šumarska preduzeća u BiH – Forestry companies in BiH

U Federaciji BiH djeluju kantonalna preduzeća: Šumsko-privredno društvo "Srednjobosanske šume" obuhvata 12 šumarija, KJP "Sarajevo-šume" d.o.o. 3 šumarija, Šume Tuzlanskog kantona» Kladanj 5 šumarija, ŠPD "Unsko - sanske šume" Bosanska Krupa 5 šumarija, Rasadnik Cazin i GMO Bosanski Petrovac, ŠPD ZDK " d.o.o 5 šumarija, "Šume Hercegovačko-neretvanske" d.o.o. Mostar 5 šumarija, ŠGD „Hercegbosanske šume“ doo Kupres 7 šumarija i rasadnik Pržine i JP "Bosansko-podrinjske šume" d.o.o. Goražde. U Republici Srpskoj djeluju JPS "Šume Republike Srpske" Sokolac 30 poduzeća. Prosječan broj zaposlenih u JP „Šumsko privredno društvo Zeničko-dobojskog kantona“ d.o.o. Zavidovići u 2014. na osnovi sati rada je bio 986. Broj zaposlenih u J.P.“Šume TK“ DD Kladanj je 536, a u Šumskoprivredno društvo "Srednjobosanske šume" Donji Vakuf oko 800 radnika. U 2015.u ŠGD "Hercegbosanske šume" d.o.o. Kupres prosječan broj zaposlenih je bio 629. U 2012. u ŠPD "Unsko-sanske šume" je 555 zaposlenih.

Ukupan broj zaposlenih radnika u šumarskim preduzećima (u državnom vlasništvu) Republike Srpske u 2011. godini je 4226.(Čomić, et al 2013.)

REZULTATI RESULTS

Izvršena je analiza popisa diplomiranih inženjera šumarstva po godinama diplomiranja 1953-2000., popisa diplomiranih inženjera šumarstva/hortikulture 2001-2008., popis bakalareat šumarstva/hortikulture 2008. godine objavljenih u monografiji "60. godina Šumarskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu 2008.". Također, analiziran je popis bakalareat šumarstva/hortikulture 2008.-2019., popis studenata koji su završili I ciklus studija u periodu od 2008. do kraja 2019. bakalureati šumarstva li hortikulture, popis studenata koji su završili II ciklus studija u periodu od 2010. do kraja 2019. Magistri šumarstva ili hortikulture, popis studenata koji su završili međunarodni FOPER u periodu od 2009. do kraja 2015. godine, popis studenata koji su završili studij po predbolonjskom načinu studiranja u razdoblju od 2008. do kraja 2019. godine i popis studenata koji su završili postdiplomski studij po predbolonjskom načinu studiranja u razdoblju od 2008. do kraja 2019. godine.

Pregled diplomiranih inženjera Šumarsku fakulteta u Sarajevu po polnoj strukturi u razdoblju od 1948.- 2008. prema Monografiji Šumarskog fakulteta u Sarajevu 60 godina 1948.- 2008. dano je u tablici 1.

U prvim godinama rada Šumarskog fakulteta u Sarajevu postoji nesrazmjern broj diplomiranih inženjera po spolu. Od 1953. do 1960. godine 8,42% žena je uspjelo završiti Šumarski fakultet u Sarajevu u odnosu na ukupan broj. Od 1981. do 1990. šumarska struka doživljava pravu ekspanziju u BiH. Od 522 studenta diplomata, 142 čine žene.

Tablica 1. Pregled diplomiranih inženjera Šumarsku fakulteta u Sarajevu po spolnoj strukturi

Table 1. Overview of engineering Faculty of Forestry in Sarajevo graduates by gender

Godine Years	Udio – share (%)				
	Žene Women			Muškarci Men	
1953-1960	16			174	
1961-1970	45			524	
1971-1980	43			367	
1981-1990	142			380	
1991-2000	43			155	
2001-2008	75			131	
	Bakalureati šumarstva ili hortikulture 2009-2019	Master studij (Bolonjski sistem) 2010- 2019	Međunarodni II ciklus studija FOPER 2009-2015	Diplomirani inženjeri šumarstva ili hortikulture 2009- 2019	Magistri šumarstva ili hortikulture (postdiplomski studij) 2008-2019
	Bachelor forestry or horticulture 2009-2019	Master study (Bologna system) 2010- 2019	International II cycle of FOPER studies 2009-2015	Graduated engineers forestry and horticulture 2009- 2019	Masters of Forestry or Horticulture (postgraduate study) 2008-2019
Muškarci/Men	381	168	2	110	29
Žene/ Women	244	93	11	45	11

Tablica 2. Broj zaposlenih žena po poduzećima

Table 2. The number of employed woman per company.

Žene Women	Sarajevo- šume <i>Sarajevo- Forests</i>	Srednjo- bosanske šume <i>Central Bosnia Forests</i>	Unsko-sanske šume <i>Una Sana Forests</i>	Zeničko- dobojske šume <i>Zenica-Doboj Forests</i>	Federalno ministar- stvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva The Federal Ministry of Agriculture	Bosansko- hercegovačke šume <i>Bosnia and Herzegovina forests</i>	JPŠ Šume Republike Srpske <i>Forests of the Republic of Serbian</i>
Stalno zaposlene VSS <i>Full time employees UD</i>	9	31	14	21	3	5	151
Tehničari Technicians	0	9	21	8	0	0	158
Žene sa SSS-III stepena šumarske struke <i>Women from HSE-III forestry profession</i>	0	3	0	0	0	0	0
Pripravnice VSS Trainees UD	0	0	12	2 VSS 1 SSS	0	0	4

Tablica 3. Broj žena na rukovodećim pozicijama po poduzećima

Table 3. The Number of women in management positions

Žene Women	Sarajevo-šume <i>Sarajevo-Forests</i>	Srednjo- bosanske šume <i>Central Bosnia Forest</i>	Unsko-sanske šume <i>Una Sana Forests</i>	Zeničko- dobojske šume <i>Zenica-Doboj Forests</i>	Federalno ministar- stvo poljoprivrede vodoprivrede i šumarstva The Federal Ministry of Agriculture	Bosansko- hercegovačke šume <i>Bosnia and Herzegovina forests</i>	JPŠ Šume Republike Srpske <i>Forests of the Republic of Serbian</i>
Rukovodeći položaj <i>Leadership position</i>	2 rukovodioca službe <i>Head of service</i>	1 izvršni direktor i 2 upravnice šumarija <i>1 executive director and 2 forestry manager</i>	2 (1 upravnica šumarije, 1 rukovodilac sektora) 2 (1 forestry manager, 1 head of service	2 (1 upravnica šumarije, 1 rukovodilac službe) 2 (1 forestry manager, 1 head of service	1 pomoćnica ministra za šumarstvo i lovstvo <i>1 assistant minister for forestry and hunting</i>	1 rukovodilac službe <i>1 head of service</i>	21

Broj žena zaposlenih po poduzećima dano je u tablici 2.

Stalno zaposlenih žena s diplomom Šumarskog fakulteta u Federaciji je 83, a u Republici Srpskoj 151. Što znači da je u Federaciji stalno zaposleno 35 %, a u Republici Srpskoj 65%.

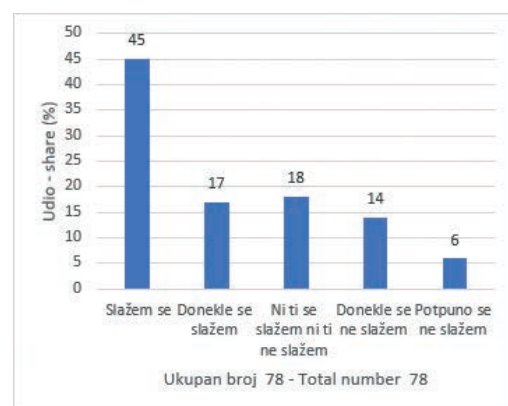
Broj žena na rukovodećim položajima veći je u RS nego u FBiH. Ukupno 30 žena obnaša neku od rukovodećih funkcija, ne postoji decidan podatak o ukupnom broju rukovodećih mjesta u ispitivanim preduzećima.

REZULTATI ANKETE SURVEY RESULTS

Grafički prikaz odgovora ispitanica na tvrdnje.

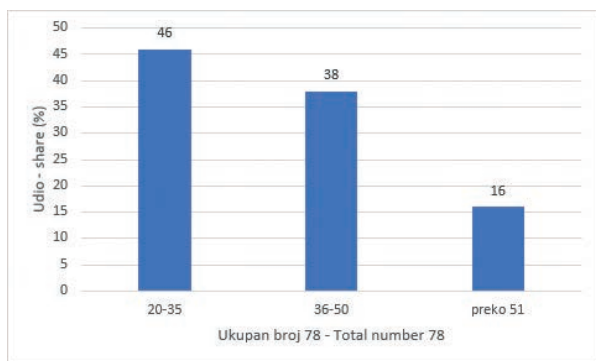
Na tvrdnju "Smatram da je šumarstvo perspektivna struka" odgovorilo je potvrdno 45% ispitanica, a samo 6% ispitanica je odgovorilo da se ne slaže s tom tvrdnjom u potpunosti, što ukazuje da većina smatra da je šumarstvo perspektivna struka.

Najveći postotak zaposlenih žena inženjera od je 20 do 35 godina. To se može objasniti činjenicom da je šumarstvo posljednjih godina postalo interesantno ženama.

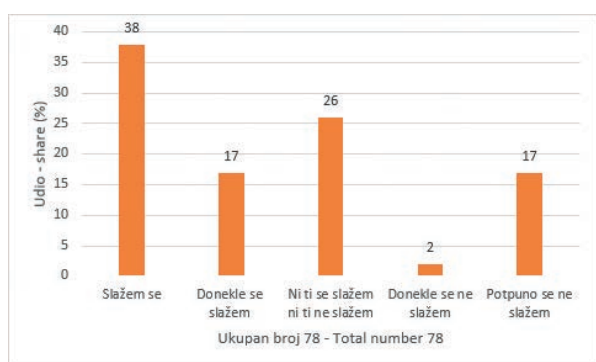
Slika 1. Odgovori na tvrdnju: Smatram da je šumarstvo perspektivna struka

Figure 1. Answer to the statement: I consider the Forestry is a promising profession.

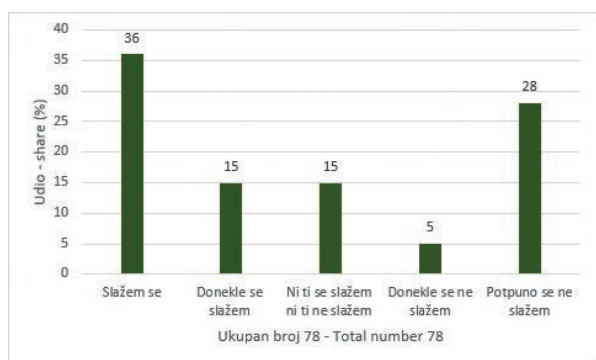
Slika 2. Prikaz dobne strukture ispitanica

Figure 2. Age-class distribution

Slika 3. Odgovori na tvrdnju: Tokom studija više su me zanimale prirodne nego i tehničke nauke

Figure 3. Answer to the statement: During my studies I am more interested in the natural than the technical sciences

Slika 4. Odgovori na tvrdnju: Da ponovo upisujem studij izabrala bih isto zanimanje

Figure 4. Answer to the statement: If I were to re-enroll, I would choose the same occupation.

Na pitanje “Tijekom studija su me više zanimale prirodne nego tehničke nauke” odgovorilo je 38% ispitanica da se potpuno slaže, 17 % ispitanica je odgovorilo da se djelomično slaže, a 26 % se niti slaže niti ne slaže, što ukazuje na njihovu neodlučnost ili da su ih zanimale obje grupe predmeta. Sa tezom “Da ponovo upisujem studij, izabrala bih isto zanimanje” potpuno se slaže 36%, djelomično se slaže

i niti se slaže niti ne slaže približan broj ispitanica 15%, a 28 % se u potpunosti ne slaže sa tezom, na osnovi ovoga možemo utvrditi da nisu u potpunosti zadovoljne izborom zanimanja.

REZULTATI INTERVJUA RESULTH INTERVIEW

Intervjuirane su tri uspješne žene inženjerke šumarstva/hortikulture koje su studirale u različitim desetljećima, u razdobljima od 1990.-2020.g. U cilju dobivanja uvida o načinu studiranja, mogućnostima zaposlenja, motivaciji o odabiru prirodnih nauka kao oblasti istraživanja. Intervju sadrži 2 formalna pitanja. Svima su postavljena ista pitanja, istim redoslijedom.

1. Da li je šumarstvo bilo privlačno/popularno zanimanje mladim ženama tada? Ako je, zašto?

Sve ispitanice na ovo pitanje su odgovorile potvrdno. Jedna ispitanica se nije izjasnila zašto je šumarstvo bilo perspektivna struka. Druga ispitanica kao razlog navodi da mnoge studentice nisu u potpunosti bile informirane o kakvom fakultetu je riječ, tako da se mnogo treba raditi na promoviranju i informiranju o svim aspektima šumarske nauke i struke. Treća je navela da je šumarstvo kao zanimanje u to vrijeme bilo deficitarno inženjerima na tržištu, te je, osim ljubavi prema prirodi i prirodnim naukama, mogućnost zaposlenja bio dodatni motiv za upisivanje studija šumarstva.

2. Iz perspektive Vas kao žene, da li je se nešto promijenilo od vremena kada ste Vi studirali? Da li se djevojke više zanimaju za šumarstvo?

Sve ispitanice su zaključile da se djevojke danas više zanimaju za šumarstvo u odnosu na vrijeme kada su one studirale. Jedna ispitanica je odgovorila da je šumarstvo interesantnije jer se i trendovi u šumarstvu mijenjaju, te se razlikuju od potpuno tradicionalnog pristupa u šumarstvu. Nameću se teme koje su više interesantne ženama kao što su ekologija, biološka raznolikost, klimatske promjene i zaštita šuma, ne-drveni šumski proizvodi, prostorno planiranje, rasadnička proizvodnja, daljinska praćenja i dr., pa će se samim tim i mogućnost zaposlenja povećavati. Druga ispitanica je izjavila da ponovo upisuje studij, izabrala bi isto zanimanje. Treća je izjavila da smatra da je malo više žena koje upisuju šumarstvo nego kada je ona studirala, ali da je ukupan broj zainteresiranih studenata manji, te da je manje prilika za zaposlenje sada.

RASPRAVA DISCUSSION

Percipirajući tvrdnju “Smatram da šumarstvo perspektivna struka” približno jedna polovina se u potpunosti slaže s na-

Tablica 4. Rezultati ankete

Table 4. Results of the survey

R.br O.n	Tvrđnja Statement	Ponuđeni odgovori The answers offered	Odgovori Answers (%)
1	Smatram da je šumarstvo perspektivna struka / <i>consider the Forestry is a promising profession</i>	A) Slažem se / <i>agree</i> B) Donekle se slažem / <i>somewhat agree</i> C) Ni ti se slažem ni ti ne slažem <i>Neither agree nor disagree</i> D) Donekle se ne slažem / <i>somewhat disagree</i> E) Potpuno se ne slažem / <i>totally disagree</i>	A) 45% B) 17% C) 18% D) 14% E) 6%
2	Više volim terenski nego li uredski posao <i>I prefer fieldwork to office work</i>	A) Slažem se / <i>agree</i> B) Donekle se slažem / <i>somewhat agree</i> C) Ni ti se slažem ni ti ne slažem <i>Neither agree nor disagree</i> D) Donekle se ne slažem / <i>somewhat disagree</i> E) Potpuno se ne slažem / <i>totally disagree</i>	A) 59% B) 14% C) 17% D) 6% E) 4%
3	Izabrala sam šumarstvo kao zanimanje zbog bržeg zaposlenja. <i>I chose forestry as an occupation because of faster employment</i>	A) Slažem se / <i>agree</i> B) Donekle se slažem / <i>somewhat agree</i> C) Ni ti se slažem ni ti ne slažem <i>Neither agree nor disagree</i> D) Donekle se ne slažem / <i>somewhat disagree</i> E) Potpuno se ne slažem / <i>totally disagree</i>	A) 22% B) 13% C) 22% D) 10% E) 33%
4	Tijekom studija više su me zanimale prirodne nego tehničke nauke. <i>During my studies I s more interested in the natural than the technical sciences</i>	A) Slažem se / <i>agree</i> B) Donekle se slažem / <i>somewhat agree</i> C) Ni ti se slažem ni ti ne slažem <i>Neither agree nor disagree</i> D) Donekle se ne slažem / <i>somewhat disagree</i> E) Potpuno se ne slažem / <i>totally disagree</i>	A) 38% B) 17% C) 26% D) 2% E) 17%
5	Da ponovo upisujem studij, izabrala bih isto zanimanje. <i>If I were to re-enroll, I would choose the same occupation</i>	A) Slažem se / <i>agree</i> B) Donekle se slažem / <i>somewhat agree</i> C) Ni ti se slažem ni ti ne slažem <i>Neither agree nor disagree</i> D) Donekle se ne slažem / <i>somewhat disagree</i> E) Potpuno se ne slažem / <i>totally disagree</i>	A) 36% B) 15% C) 15% D) 5% E) 28%
6	Tijekom studija sudjelovala sam u studijskim razmjenama. <i>During my studies I participated in study exchanges</i>	A) Da Yes B) Ne No	A) 9% B) 91%
7	Imala sam mogućnost zaposlenja na više radnih mjesti. <i>I had the opportunity to work in multiple jobs</i>	A) Slažem se / <i>agree</i> B) Donekle se slažem / <i>somewhat agree</i> C) Ni ti se slažem ni ti ne slažem <i>Neither agree nor disagree</i> D) Donekle se ne slažem / <i>somewhat disagree</i> E) Potpuno se ne slažem / <i>totally disagree</i>	A) 8% B) 4% C) 9% D) 11% E) 68%
8	Želim se upisati na postdiplomske ili doktorske studije. <i>I want to enroll in postgraduate or doctoral studies</i>	A) Slažem se / <i>agree</i> B) Donekle se slažem / <i>somewhat agree</i> C) Ni ti se slažem ni ti ne slažem <i>Neither agree nor disagree</i> D) Donekle se ne slažem / <i>somewhat disagree</i> E) Potpuno se ne slažem / <i>totally disagree</i>	A) 27% B) 10% C) 10% D) 7% E) 46%
9	Izabrala sam šumarstvo kao buduće zanimanje jer je to zanimanje mojih srodnika. <i>I chose forestry as a future occupation because it is a profession of my relatives</i>	A) Slažem se / <i>agree</i> B) Donekle se slažem / <i>somewhat agree</i> C) Ni ti se slažem ni ti ne slažem <i>Neither agree nor disagree</i> D) Donekle se ne slažem / <i>somewhat disagree</i> E) Potpuno se ne slažem / <i>totally disagree</i>	A) 15% B) 4% C) 9% D) 8% E) 64%
10	Moji hobi me motivirao da upišem šumarstvo. <i>My hobby motivated me to enroll in forestry</i>	A) Slažem se / <i>agree</i> B) Donekle se slažem / <i>somewhat agree</i> C) Ni ti se slažem ni ti ne slažem <i>Neither agree nor disagree</i> D) Donekle se ne slažem / <i>somewhat disagree</i> E) Potpuno se ne slažem / <i>totally disagree</i>	A) 17% B) 5% C) 14% D) 17% E) 47%

vedenom tvrdnjom, otprilike jedna petina se djelomično slaže s tom tvrdnjom, jedna petina se niti slaže niti ne slaže, a vrlo mali broj se u potpunosti ne slaže. Na temelju ovoga možemo zaključiti da su ispitanice zadovoljne šumarstvom kao izborom zanimanja.

Da je šumarstvo izabralo zbog bržeg zaposlenja odgovorilo je 17 ispitanica, najveći broj ispitanica 26 se ne slaže u potpunosti s tom tvrdnjom. Približan broj niti se slaže niti ne

slaže. Što implicira da većina žena ne upisuju šumarski fakultet iz financijskih razloga ili da je Šumarski fakultet bio druga opcija prilikom odabira studija.

Na tezu “Tijekom studija više su me zanimale prirodne nego tehničke nauke” više od jedne trećine je odgovorilo da se slaže s tvrdnjom, jedna četvrtina da se niti slaže niti ne slaže (neutralna) i 13 ispitanica odgovorilo da se ne slaže s tvrdnjom. Na osnovi ovoga može se zaključiti da je većina

ispitanica odabrala šumarstvo kao buduću profesiju, jer su ih više interesirale prirodne nauke npr. botanika. Tvrdnja je ocijenjena prosječnom ocjenom od 3,57.

S tvrdnjom "Da ponovo upisujem studij, izabrala bih isto zanimanje" slažu se potpuno 28 ispitanica, što čini otprilike oko jednu trećinu, a 22 se potpuno ne slažu, to je jedna četvrtina, te zaključak iz ove tvrdnje je da ispitanice nisu u potpunosti zadovoljne izborom studija.

Od ukupno 78, sedam ispitanica je sudjelovalo na nekim studijskim razmjenama.

S tvrdnjom "Želim se upisati na postdiplomske ili doktorske studije" potpuno se slaže 21 ispitanica ili 27%. Djelomično se slaže 8 ispitanica, odnosno 10,25%.

Tvrdnja "Moj hobi me motivirao da upišem šumarstvo" ocijenjena je s 2,26. Potpuno se slaže 13 ispitanica, 4 ispitanice se djelomično slažu, dok se 11 ispitanica "niti se slaže niti se ne slaže". Potpuno se ne slaže 37 ispitanica, a to čini otprilike jednu polovinu.

ZAKLJUČAK CONCLUSION

Istraživanje je provedeno u cilju utvrđivanja zastupljenost žena u šumarstvu te razloga odabira šumarstva kao profesije. Na osnovi istraživanja utvrđeno je da većina žena ne upisuje šumarstvo iz financijskih razloga. Šumarstvo je privlačnije ženama koje su završile neke druge srednje škole, a ne srednju šumarsku ili poljoprivrednu školu. Od 1981. godine šumarstvo postaje interesantnije ženama, od 522 diplomanta, 142 su žene. U Federaciji devet žena nalazi se na rukovodećim pozicijama, a u Republici Srpskoj 21. Najveći broj zaposlenih žena inženjera je u dobi od 20 – 35 godina. Oko 15% ispitanica dolazi iz tradicionalno šumarskih obitelji. U četiri kantonalna poduzeća zaposleno je 38 žena šumarskih tehničara, a u republičkim poduzećima 158.

Ovo istraživanje može poslužiti kao osnova za potencijalna buduća istraživanja iz slične tematike. Desetljećima su se mijenjali trendovi u šumarstvu, ali i motivi upisa. Jedan od zaključaka zašto je šumarstvo i danas vrlo privlačno zanimanje ženama je deficitarnost ovog kadra, jer je Bosna i Hercegovina zbog svog geomorfološkog položaja vrlo bogata šumom te da ima potencijala za daljnji razvoj. Nadamo se da će rezultati ovog istraživanja imati primjenu u praksi. Kraci koji se predlažu je organiziranje edukativnih radionica u srednjim tehničkim školama FBiH i RS za maturantice s ciljem približavanja ovog zanimanja ženskoj populaciji i informiranja o značenju šumarstva, mogućnostima zaposlenja i sl.

LITERATURA REFERENCES

- Avdibegović, M., Petrović, N., Nonić, D., Posavec, S., Marić, B., Vuletić, D. (2010): Spremnost privatnih šumoposjednika u Hrvatskoj, Srbiji i Bosni i Hercegovini na suradnju pri izgradnji i održavanju šumskih cesta, Šumarski list, Zagreb Vol. 134 No. 1-2 str. 55-63
- Čomić, D., Škrbić, N., Bećirović, Dž., Milovanović, M. (2013): Pregled organizacija i institucija šumarstva u Republici Srpskoj, Federaciji BiH, Srbiji, Hrvatskoj i Crnoj Gori, Glasnik šumarskog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci, Banja Luka br. 18 str. 57 -90
- Ekberg, K., (1998): How to increase the participation of women in forestry - Ideas and ongoing work.
- Elkaz, S. (2017) : Specifičnosti tržišta rada visokoobrazovanih kadrova šumarske struke u Srednjobosanskom kantonu : Završni rad, Sarajevo.
- Harčević, A. (2018): Ponuda i potražnja na tržištu rada za univerzitetski obrazovanim kadrovima šumarske struke u Federaciji Bosne i Hercegovine : master rad, Sarajevo
- Harčević, A. (2015): Specifičnosti tržišta rada visokoobrazovanih kadrova šumarske struke u Unsko-sanskom kantonu : završni rad, Sarajevo
- <http://sf.unibl.org/index.php/lat/fakultet/istorijat> 20.03.2020 16:20
- https://btf.unbi.ba/?page_id=66 B20.03.2020 16:20
- <http://sfsa.unsa.ba/v2/> 20. 03. 2020 16:20
- http://fipa.gov.ba/atraktivni_sektori/sumarstvo/default.aspx?id=30&langTag=hr-HR 23.04. 2020 23:18
- <http://spdzdka.ba/ba/onama.php?id=24> 30. 04.2020 00:20
- <http://www.sarajevo-sume.ba/historijat> 30.04.2020 00:20
- <http://jpsumetk.ba/historijat> 30.04.2020 00:25
- <https://www.sumesbk.ba/about/> 30.04.2020 00:45
- https://www.hbsume.ba/show_page/4/o-nama 30.04.2020 00:45
- <http://www.vrifbih.ba/javni-izvj/Report.aspx?id=7482&langTag=bs-BA> 08.05. 2020 12:07
- Idžojtić, M., Ivanović, Ž. (2002): Žene u hrvatskom šumarstvu, Šumarski list, Zagreb. Vol.130 No. 1- 2, 23- 28
- James G. Lewis (2005) The Applicant Is No Gentleman: Women in the Forest Service, Journal of Forestry, Vol. 103, No.5, 259–263
- Pejanović, Đ. (1953): Srednje i stručne škole u Bosni i Hercegovini od početka do 1941 godine, Svjetlost, Sarajevo
- Šumarski fakultet Sarajevo, Beus, V., Dukić, S. (2008): Šumarski fakultet Univerziteta u Sarajevu: 60 godina = Faculty of Forestry University of Sarajevo : 60 years : 1948-2008, Sarajevo
- Uliczka H., Angelstam P., Jansson G., Bro A. (2004): Non-industrial private forest owners' knowledge of and attitudes towards nature conservation. Scand. J.For. Res. 19 274-288.

SUMMARY

In most European countries, there is no current knowledge of the representation and role of women in forestry. According to a study by Lewis (2005), conducted in the US, results in 1981 were 17.5% in technical work and 31.8% in administration, 1991 data indicate that 33.5% in the technical sector and 32.7% in the administration. First degree to a female at the UNSA was awarded back in 1955, while two other females graduated year later. In 1957 total five females graduated from the University of Sarajevo. The poll was implemented to understand how many women were part of the Forestry Department and their reasons for choosing forestry as a profession. The sample consisted of 78 respondents, who are employed by the following companies: The Federal Ministry of Agriculture, Bosnia and Herzegovina forests, Central Bosnia Forests LLC Donji Vakuf, Una Sana Forests LLC Bosanska Krupa, Zenica-Doboj Forests LLC Zavidovici, KJP Sarajevo-Forests LLC Sarajevo, Forests of the Republic of Serbian LLC Sokolac. There are 83 full-time employed women with degrees from the Faculty of Forestry in the Federation of BiH and 151 in the Republic of Serbian. Only SBK women are employed by HSE – III forestry profession, indicating that there is no interest in doing this job. 19 women out of the total number of 78 respondents have completed agricultural or forestry education, which is only one quarter comparing with the number of women who have completed some other secondary school. This indicates that forestry as a profession is more attractive to women who have graduated from other high schools, e.g. liberal arts schools or other technical schools. Since 1981, forestry has become more intense for women, out of 522 graduates, 142 are women. In the Federation, nine women hold leadership positions, in the Republic of Serbian 21.

KEY WORDS: women, forestry, motivation, economy, education